

A la glòria de Francisco Franco

Un mapamundi de llegendes, monuments i records de la desapareguda dictadura continuen campant pel País Valencià i les Balears. Comarques i pobles mantenen encara un sens fi de presències franquistes que, vuit anys després del fallit 23-F, són un altre colp d'estat en marbre o pedra que sembla que no desapareixerà mai.

T. Violeta/M. Payeras/I. L. Belda

La casa-presó on va ser afusellat José Antonio Primo de Rivera, a Alacant, lloc de pelegrinatge falangista tots els 20-N és ara un tranquil alberg juvenil que depèn de la Conselleria de Cultura. L'antiga avinguda del general Mola va recuperar el tradicional nom d'avinguda de l'Estació, i la del general Goded va canviar la seua placa per un flamant rètol de taulellets amb la inscripció de carrer del Teatre. És part d'una lenta política que bandeja a poc a poc els símbols del llarg hivern franquista. Però desenes de pobles i ciutats valencianes apareixen infestats encara per un autèntic catàleg de creus, monòlits, pintures, estàtues i altres parafernàlies del govern il·legítim de Burgos, que es resisteixen a desaparèixer.

A Alacant mateix, José Antonio Primo de Rivera té dedicat encara un barri a la seua memòria, la plaça del qual no fa precisament menció d'una victòria, de la División Azul. Un altre barri, el dels Dotze Ponts, és totalment ple de plaques de generals del 18 de juliol, de batalles *nacionals* i places a la glòria d'algun *camarada*.

Una polèmica àcida va sacsejar durant mesos la premsa alacantina. Al final, el bulevard del Padre Vendrell canvià el seu nom pel d'avinguda d'Eusebi Sempere. El pintor i valencianista alacantí mundialment famós substituïa un *sant baró* que, simplement, havia exercit de capellà

en la presó de la ciutat, beneint les execucions franquistes. La vella i altíssima Cruz de los Caídos oneja encara al cor d'Alacant.

Un repàs comarcal

Les comarques del Segura, en la frontera murciana, conserven encara un destacat assortit selecte de monuments i joies franquistes tradicionals. Pobles agrícoles i conservadors assumeixen lentament la repoblació demo-

cràtica. En la llarga marxa, les anècdotes se succeeixen. D'Alcoi, i de la seua plaça d'Espanya, va ser retirat últimament el cap i l'espatlla de Franco.

El bust, desaparegut després d'una forta oposició per part dels seus fans, i dels aliancistes més tronats, fou reclamat per algun alcalde del nou Partit Popular perquè viatjara fins el seu poble. Quan a Biar els socialistes anaren a canviar el rètol de la plaça del Caudillo —amb retrat i tot—, descobriren que, per la part de darrere del marbre, posava plaça de la Constitució (ja en valencià). La política de Franco era l'estalvi.

A Benissanó, carrers i avingudes flamegen ostentósment encara els noms i les sigles de la contesa i la dictadura. A la Pobla de Vallbona, el bust del general galleg continua en plena exhibició. A Albal, un ajuntament dirigit per un alcalde de l'extrema dreta aliancista, eternament protegit pel mecenes valencià d'AP-PP, Àngel Sanchis Perales, la plaça del Caudillo també alberga encara la part més alta del general. A Alboraya, el nom de plaça del Caudillo s'hi pintà després de mort aquell. L'alcalde, de Fuerza Nueva, Pepe Cabello, andalús i diputat provincial més tard per AP, es valgué d'un pacte FN-UV-AP per a rebatejar la plaça i mantenir-hi el bust del seu heroi. El nou consistori socialista no s'hi ha pronunciat encara.

Les fórmules per a eradicar la memòria de l'anterior règim són diverses. Una és bastant

«Monumento a los Caídos» a l'avinguda Diagonal de Barcelona.

L'església i la cultura sobre Franco

1. ¿Pensa vostè que els símbols o representacions de la dictadura haurien de desaparèixer? En aquest cas, ¿quina solució creu que seria la més adequada?
2. ¿Quin símbol o monument considera que, per ser més representatiu, s'hauria de llevar primer de tots entre els que vostè recorda?

Manuel Vicent, escriptor

1. Opine, per descomptat, que sí. Haurien de ser destruïts, senzillament.

2. A part d'alguna escultura de Franco que puc trobar encara en algun poble, el monument que primer eliminaria és el Valle de los Caídos.

Antoni de Senillosa, escriptor

1. No sóc partidari de la destrucció. Aquests símbols, si bé en molts casos són molestos i ofensius, no els trauria. Considero que avui dia és inadmis-

sible que es bategen places i carrers amb noms de personatges de la dictadura —i me'n recordo de casos com el de Santander, on s'ha inaugurat una nova plaça i avinguda del General Mola o l'avinguda del General Franco que encara hi ha a Còrdova —regida per un alcalde del Partit Comunista—, del tot inadmissible.

2. El monument a la Victòria que encara hi ha al passeig de Gràcia. I de fora, encara que no el treuria, em fa riure de veure l'estàtua del general que hi ha al davant del Ministeri de l'Exèrcit, a Madrid. Sobretot, perquè Franco no anava mai a cavall.

Antoni Serra, escriptor

1. Sóc partidari que desapareguin perquè en general tenen molt poc valor estètic i un excés significat ideològic. Si estèticament tenen un valor, caldria mesurar el fet de respectar-lo, però és rar.

Tal vegada fóra interessant fer-ne un museu. Podria ser un museu de l'horror i del terror i el podríem situar al Valle de los Caídos...

2. Jo, primer que res treuria un petit monument que hi ha encara a Palma, vora la Seu de la Catedral, sobre una mena de mirador. És una creu a «los Caídos».

comuna: deixar creus i làpides incòlumes, tot variant les consabudes llegendes. Així, per exemple, a Benifaió els símbols franquistes del monòlit central de l'antiga plaça del País Valencià —avui del Progrés— se substituïren per una nova placa-homenatge: «*En memoria de todos los que dieron su vida por España*», clar i castellà.

Amb tot, poques discussions sobre la retirada de monuments a la glòria de Franco han arribat a tenir la virulència pública que ha assolit a Alfara del Patriarca. Un any porta la regidora d'UPV, Carme Igual Mas, presentant mocions municipals perquè un bust de Franco siga definitivament arrancat d'una plaça. Davant de l'oposició radical de l'alcaldia que presideix l'aliancista Fernando Brosel Esteban, diputat autonòmic.

Des d'aleshores, l'estàtua ha estat repetidament pintada i llavada, per respectius comandos matinals i nocturns, i el clima de violència ha augmentat. Carme Igual, a més, ha sofert diversos atemptats com a resposta a una simple exigència democràtica. Parades militars mai vistes i desfilades feixistes de camises blaves, s'hi han donat cita també per refrendar la continuïtat a Alfara del mig cos del dictador.

A Castelló, pitjor

De sud a nord de les terres de Castelló, Almenara és la primera ciutat on es manifesta l'ombra del franquisme. Una enorme creu de fusta, ubicada a l'interior de l'església, rememora tots

aquells caiguts a la guerra civil (a la banda *nacional*), malgrat que el pas del temps n'ha esborrat les inscripcions.

Si ens endisem pels pobles de l'interior, podem trobar una de les viles més conservadores de la Plana Baixa: la Vilavella. Amb prop de 3.500 habitants, i un ajuntament on el grup popular representa la força majoritària, la Vilavella conserva encara alguns reductes de l'època franquista. Prop del centre del poble i en un encreuat d'àmplia visibilitat, es pot contemplar una placa, a la paret d'una antiga casa, que dona nom al carrer de José Antonio Primo de Rivera. Tot això molt prop de la plaça del Generalíssim on hi ha l'ajuntament.

Dues pedres de marbre, adossades a la façana de l'església de Nules, reten homenatge a «*los caídos por dios y por la patria*» i al falangista José Antonio.

A la Vall d'Uixò, l'ajuntament governat pel Partit Comunista, ha mantingut la creu dels caiguts, sense cap inscripció i camuflada entre palmeres.

Els únics símbols franquistes que queden a Vila-real són les inscripcions dels *caídos* a la façana de l'església i el monument de la popularment coneguda com plaça de l'Àngel. El text escrit als peus de la creu i l'àngel ha estat reciclat i actualment s'hi pot llegir «als vila-realencs morts a totes les guerres».

La política realitzada a la ciutat de Castelló per destruir tot allò que fera referència al general feixista, ha estat fortament criticada per alguns grups

La Poble de Vallbona.

d'esquerra. Tant l'antic ajuntament d'UCD com l'actual, socialista, han *oblidat* canviar alguns noms de carrers i d'edificis. Poca gent recorda a Castelló el general de la Divisió Azul Santos Vivanco, que encara té dedicat un carrer. L'ex-president de la Diputació per UCD, Ximo Farnós —ara diputat d'Unió Valenciana— s'entestà en deixar el nom del general.

La demolició de les creus dels caiguts va originar polèmica en algunes pobla-

Valentí Puig, escriptor

1. Depèn com s'entengui. Vull dir, sempre s'ha dit que els símbols franquistes són carreteres i pantans, i si consideram que això són emblemes del franquisme, ¿què fer? Trob que s'han de quedar, perquè són útils. Un cas extrem de tot això és el Valle de los Caídos. Som a les portes del segle XXI i tenim un gran monument que recorda encara la victòria d'uns espanyols sobre uns altres. I clar, si no és possible reconvertir-lo en un monument de reconciliació, potser no estaria malament envoltar-lo d'un camp de tir.

2. El que s'ha de llevar és la por a la llibertat, el símbol més desgraciat que tenim de tota l'herència franquista.

Juan Pérez, vicari general de l'Arquebisbat. València.

1 i 2. No crec que els símbols del règim anterior que apareguen en públic

siguen un problema a tenir en compte. Personalment, em passen desapercebuts en raó de la limitació del seu nombre i perquè la càrrega política que tenen ja no té cap força. Em sembla innecessari alçar polèmica d'una cosa que pertany ja a la història i no afecta el present ni el futur de la nostra situació democràtica.

En qualsevol cas, com a sacerdot, la missió del qual és promoure la unitat, m'abstinc d'emetre cap juí sobre realitats polítiques, que per ser opcionals, generen divisió.

Josep Maria Cases, bisbe de Sogorb-Castelló

1 i 2. No sé quants contestaran la vostra enquesta. Jo us dic el que penso. Destruir costa poc. I ho pot fer qualsevol persona.

La guerra va fer patir molt. Tenim el perill de fer patir de nou. □

lenciosament entre la indiferència de la població. Noms de carrers, estàtues, monuments..., tota la parafernàlia de la dictadura comença a ser un record.

A la ciutat de Palma els carrers més significats i que ens recordaven l'omnipresència dels homes del franquisme han, quasibé, desaparegut. La *calle Generalísimo Franco*, *calle José Antonio Primo de Rivera*, s'han convertit en pocs anys —a partir de la restauració democràtica als Ajuntaments— en, respectivament, passeig des Born i carrer de la Constitució. Són aquests dos dels exemples més clars, però n'hi ha molts d'altres.

Cal no oblidar, però, que encara sobreviuen alguns carrers dedicats a persones lligades al franquisme: Falangista Laportilla, Falangista Ulet Pou, i així fins a un total de 5 carrers de Palma dedicats a falangistes *il·lustres*.

On sí que es mantenen noms fàcilment lligables a la dictadura és en alguns pobles de l'illa, curiosament on hi ha governs municipals de dretes. Estellenchs, Manacor, Maria de la Salut, Muro...

De la mateixa manera que els noms dels carrers dedicats a persones del franquisme han desaparegut pràcticament de Palma, passa també amb les estàtues, monuments i records diversos. Però en queden una sèrie.

Al cementiri de Palma, tot just entrant per la porta principal, hi ha un gran mausoleu que serveix de recordatori dels morts italians a Mallorca durant la guerra civil. Italians, no cal dir-ho, dels feixistes que vingueren amb el tristament famós Comte Rossi, un al·lucinant feixista que es passejava amb un cavall blanc i es dedicava a matar *rojos* i fer seves totes les dones que podia aconseguir.

Les esglésies també ens recorden el feixisme. A la majoria d'elles hi ha encara la inscripció «José Antonio Primo de Rivera». L'únic monument clarament feixista que es manté a Palma i que encara ara és alguna cosa més que un record és el monument als morts del creuer *Baleares*, enfonsat durant la guerra civil per l'armada republicana i que duia a bord nombrosos mallorquins. Aquest monument és una columna d'uns quinze metres d'alçada amb base quadrangular, molt al gust monumentalista de l'arquitectura de postguerra d'inspiració nazi-feixista, de línies rectes i fredor estructural. Actualment és la zona, al seus peus, on es reuneixen els vells nostàlgics del franquisme i els joves neo-feixistes mallorquins cada 20 de novembre per recordar l'*imperi* i el *Caudillo*. □

Ermita de València.

Retirada de l'estàtua a València.

cions de la Plana. A Borriana, després d'una forta discussió, va guanyar la proposta del PSOE —amb el suport d'UPV— per enderrocar el monument ubicat al jardí del Bes. No va passar el mateix a la capital de la Plana, on la postura oficialista —impulsada per l'alcalde independent Antonio Tirado— va fer fracassar la lluita establerta pels partits d'esquerra contra la presència de la simbòlica creu.

La data històrica del 14 de juny, dia

en què, durant la guerra civil, Franco va entrar a la ciutat de Castelló, és encara la denominació oficial d'un grup d'edificis popularment conegut per «les Torres», que fou construït pel dictador a l'any 1966.

Suma de militars

A Mallorca en queden alguns, però pocs i la immensa majoria oblidats. Al contrari que a altres zones de l'estat, a Mallorca han anat desapareixent si-